

N:o 115.

Af herr J. T. Larsson i Lund, om inrättande af en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer vid universitetet i Lund.

Enligt § 112 af Kungl. Maj:ts förnyade statuter för universitetet i Uppsala och Lund den 10 januari 1876 skola bl. a. teologisk encyklopedi och historisk teologi ingå bland hufvudämnena för den vetenskapliga undervisningen inom den teologiska fakulteten. Begreppet historisk teologi, som länge tyckes hafva fått betyda hufvudsakligen detsamma som kyrkohistoria, har under den vetenskapliga forskningens utveckling vidgats både till omfattning och innehåll långt utöfver hvad som vid statuternas tillkomst kunde förutses. Detta förhållande har icke lämnats obeaktadt i de under en senare tid utfärdade bestämmelser angående universitetsstudierna. Sålunda upptager stadgan angående teologiska examina vid universitetet af den 30 oktober 1903, i § 3, bland examensämnena inom teologisk fakultet dels kyrkohistoria, hvilket ämne icke särskildt omnämnes i universitetsstatuterna, dels teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer. Hvad som under dessa benämningar på undervisningsämnena nu innefattas framgår af de studieplaner, hvilka vederbörande fakultet enligt § 5 i samma stadga skall upprätta och till kanslern för pröfning och stadfästelse ingifva och hvari allmänna föreskrifter meddelas om det, som skall genomgå i de propedeutiska och seminarie-kurserna, och det hufvudsakligen af kunskapsfordringarna i hvarje ämne för vitsordet godkänd i teologie kandidatexamen angifves. Enligt de studieplaner, som i öfverensstämmelse

härmed af teologiska fakulteten vid universitetet i Lund upprättats och hvilka vunnit universitetskanslerns stadfästelse, skola seminariekurserna i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer afse undersökningar om encyklopediska, *religionshistoriska* och *religionsfilosofiska* spörsmål m. m. och med afseende på kunskapsfordringarna i samma ämnesgrupp angifves ämnet teologiska prenotationer såsom omfattande *religionshistorisk teologi* och *religionsfilosofisk teologi*. Att dessa vetenskapsgrenar i nu gällande bestämmelser sammanfattats under benämningen teologiska »prenotationer» synes innebära ett medgifvande af deras för det vetenskapliga teologiska studiet grundläggande betydelse. De hafva därigenom ock kommit att bland de till fakultetens ämnesområde hörande disciplinerna intaga en ganska framskjuten plats.

Vid nu angifna förhållande måste det för den teologiska fakulteten vid universitetet i Lund och för den ungdom, som där idkar teologiska studier, kännas såsom en mycket betänklig brist, att de viktiga religionshistoriska och religionsfilosofiska vetenskapsgrenarna äro i saknad af egen målsman inom fakulteten. Efter den nya examensstadgans trädande i kraft har visserligen ett årligt anslag beviljats för upprätthållande af examination och en timmes undervisning i veckan. Denna anordning kan dock icke betraktas såsom annat än en provisorisk nödfallsutväg, hvars vidare anlitande är i hög grad beroende af att någon för uppgiften vuxen yngre vetenskapsman kan finnas benägen att i en osäker och illa lönad docentanställning ställa sig till fakultetens förfogande. Det torde nämligen vara uppenbart, att om såsom förut varit fallet undervisning och examination i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer genom särskildt för hvarje år utfärdadt förordnande uppdrages åt någon bland fakultetens professorer, denna icke kan för sådant tillfälligt uppdrag eftersätta de kraf, som hans egentliga ämbetsuppgift ställa på honom, äfven om han, hvilket ingalunda alltid torde kunna påräknas, i öfrigt äger förutsättningar för att kunna behärska den allmänt religionsvetenskapliga ämnesgruppen. Allvarligen kan därför befaras, att ett fortsättande på ofvan nämnda provisoriska nödfallsväg skall få till följd, att denna ämnesgrupp och särskildt dess viktigaste gren, den religionshistoriska, som enligt examensstadga och studieplan är afsedd att intaga ett framstående rum bland föremålen för den vetenskapliga undervisningen inom fakulteten, icke torde kunna vid Lunds universitet hållas uppe så, som dess stora vikt för den teologiska vetenskapen i öfrigt och dess för framtiden löftesrika blomstring med nödvändighet måste kräfva.

Härtill kommer ännu en omständighet, som icke bör lämnas obeaktad. De hittills varande högre teologiska examina hafva omfattat samtliga till den teologiska fakulteten hörande vetenskapsgrenar. Ett ämne, som då ansågs vara af mindre vikt, kunde därvid lätt skjutas åt sidan och behöfde ej heller med nödvändighet vara inom fakulteten representeradt af en lärare såsom målsman blott för detta ämne. Helt annorlunda ställer sig förhållandet enligt 1903 års examensstadga. Teologie licentiatexamen får numera afläggas i allenast tre ämnen. Den, som önskar aflägga sådan examen, kan därför koncentrera sina studier kring teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer lika gärna som kring något annat af fakultetens ämnen samt för den vetenskapliga afhandling, som skall af examinanden författas, välja ämne inom området för nämnda kunskaps-grenar. Vid Uppsala universitet, där det redan länge funnits en ordinarie professur i teologiska prenotationer och teologisk encyklopedi, hvilken enligt sakens natur utvecklats till en lärostol för religionshistorisk och religionsfilosofisk teologi, har under den korta tid den nya examensstadgan tillämpats det ifrågavarande ämnet redan upprepade gånger medtagits i teologie licentiatexamen. Att under sådana förhållanden den teologiska fakulteten vid universitetet i Lund icke längre bör sakna en själfständig lärare med just denna ämnesgrupp såsom sitt egentliga fack, synes ligga i öppen dag.

För afhjälpan af detta behof har den teologiska fakulteten vid Lunds universitet gjort hvad på den kunnat ankomma. Redan den 4 maj 1904 har med afseende på ordnandet af undervisningen i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer till öfverensstämmelse med 1903 års examensstadga och de af kanslersämbetet stadfästade studieplanerna för teologie kandidatexamen fakulteten i skrifvelse till det större akademiska konsistoriet anhållit, att ett anslag af 6,000 kronor måtte äskas å ordinarie stat till en ordinarie professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer. Fakultetens förslag föranledde icke till någon konsistoriets åtgärd. Orsaken härtill synes, att döma af åtskilliga uttalanden till konsistoriets protokoll, hufvudsakligen vara att finna i framkommen tvekan om den ifrågasatta professurens rätta plats inom den teologiska eller den filosofiska fakulteten. Med anledning af föreslagen omorganisation af den teologiska fakultetens professorer beslutade fakulteten den 17 februari 1906 att hos det större konsistoriet göra förnyad framställning i enahanda syfte. Vid ärendets behandling i konsistoriet afslogs framställningen med 7 röster mot 10, af hvilka senare röster 5 afgåfvos för bifall och 5 för

återremiss till fakulteten. På framställning af domprosten P. Eklund beslutade fakulteten å nyo den 12 april 1907 att påkalla det större konsistoriets medverkan till erhållande af anslag för den ofta nämnda professuren i teologiska prenotationer och teologisk encyklopedi. Men ej heller nu lyckades fakulteten vinna konsistoriets understöd. För rent afslag afgåfvos visserligen ett tämligen ringa antal röster. En del konsistoriemedlemmar funno sig dock af formella skäl hindrade att biträda fakultetens framställning i dess då föreliggande skick, andra röstade af samma skäl för återremiss till teologiska fakulteten, andra åter ville höra den filosofiska fakultetens humanistiska sektion om lämpligheten af inrättande inom denna sektion af ett professorsämbete i religionshistoria.

Man löper nog ingen fara att taga miste, om man bakom de många formella invändningar och skiftande meningar, hvilka inom det större akademiska konsistoriet samverkat till motande af den teologiska fakultetens nästan enhälliga upprepade framställningar, vill spåra två hvarandra helt motsatta hufvudströmningar, båda drifna af misstänksamhet och fruktan: den ena utgående från konservativ ortodoxism, som hyser farhåga för det teologiska studiets utveckling i tidsenlig riktning; den andra kommande från medvetet eller omedvetet motstånd till all teologisk bildning med däraf alstrad misstro till en teologisk fakultets förmåga eller vilja att häfda den vetenskapliga forskningens frihet. Sin ställning i förhållande till dessa båda hufvudströmningar har den teologiska fakulteten vid Lunds universitet angifvit i följande ord, som bilda utgångspunkt för fakultetens framställning den 4 maj 1904 till det större akademiska konsistoriet:

»Nya bestämmelser hafva meddelats, hvilka ordna de teologiska examina. Därjämte har förnyade gånger tillstånd lämnats att i filosofisk examen upptaga ämnet religionsvetenskap, omfattande jämväl det kristligt religiösa fenomenet. Det ena med det andra har tydligt nog gifvit tillkänna Kungl. Maj:ts aktgifvenhet på det akademiska studiets behof af tidsenlig utveckling. Fakulteten kan icke annat än i det, som sålunda af Kungl. Maj:t blifvit fastställt och beviljadt, se något synnerligen löftesrikt. En betydelsefull hänsyn möter där i dubbelt afseende: dels en hänsyn till det stegrade krafvet på den nutida teologiska bildningen, stegradt icke mindre i följd af den ökade samfärdseln religionerna emellan än i följd af det religiösa lifvets inom kristenheten egen rörelse; dels och en hänsyn till den allmänna humanistiska forskningens utvidgande, ej blott

på religionsfilosofiskt utan jämväl på religionshistoriskt område långt utöfver hvad man ännu för några tiotal af år sedan kunde ana.

Det teologiska fenomenet, som ju till sin innersta kärna är det religiösa, ehvad det nu närmast fattas som kristligt-kyrkligt eller vidgas till och med utöfver den religions gränser, som hör tillsammans med den västerländska kulturvärlden, således till det allmänt religionsvetenskapliga — detta studieföremål har, i fall för öfrigt fakultetsgränser uppdragas, sitt rum i den teologiska fakulteten, lika visst som det juridiska fenomenet, äfven när det vidgas till allmän rättsvetenskap, historisk eller filosofisk, har sitt rum inom den juridiska fakulteten. Kungl. Maj:ts nådiga stadga af den 30 oktober 1903 angående teologiska examina har också gifvit uttryck åt ett sådant betraktelsesätt.»

Hvilken personlig ställning den ene eller andre intager till religion i allmänhet eller till den kristna religionen i synnerhet, kan det dock icke förnekas, att religionshistoria och religionsfilosofi intaga en allt mer framskjuten plats i vår tids forskning. Det bör väl då vara tydligt, att de teologie studerandena icke få stå främmande för detta ämne, att de ej få vara obekanta med alla andra religionsformer än kristendomen. Det kan omöjligen, såsom man från på detta område konservativt håll fruktar, vara fördärfligt, att den blifvande prästen har en klar öfversikt öfver de viktigaste icke kristna religionerna. Den religionshistoriska forskningen är jämförande, dess resultat böra därför vara synnerligen väl ägnade att lära den unge teologen att bättre förstå den religion, till hvars tjänst han förbereder sig. Tyvärr finnas nog ännu många, hvilka — såsom en framstående idkare af det jämförande religionsstudiet säger — »se ned på den stora religiösa evolutionen utanför den israelitiska och kristna lifsåskådningen såsom *idel* villfarelse, hvilken det är dem en hädelse att kalla *religion*, emedan de veta eller vilja veta af allenast *en* sådan, religionen — den judiskt-kristna». Men »vår kristna ballast af trångsynthet, intolerans och brist på utveckling skulle vara åtskilliga pund lättare, om det jämförande religionsstudiet vore något århundrade äldre och hunnit sprida sina resultat i vidare kretsar». Den modernisering af det teologiska studiet, som inrättandet af ett professorsämbete i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer (= religionshistorisk och religionsfilosofisk teologi) skulle innebära, torde således ingalunda vara af ondo utan tvärtom högeligen önskvärd, särskildt för de blifvande prästernas egen skull. Det synes ju ock orimligt, att just prästen skall sväfva i okunnighet om eller stanna i skef och ytlig uppfattning af de främmande

religionsformerna, hvilka ofta möta honom i hans praktiska verksamhet, såsom fallet är t. ex. med teosofien.

Huruvida den allmänt religionsvetenskapliga ämnesgruppen, religionshistoria och religionsfilosofi, rättare borde äga sin målsman inom den filosofiska fakultetens humanistiska sektion, är en fråga, som ju nog kan diskuteras och ingalunda saknar fog för sig. Men såsom själfständigt ämne ingår den hvarken helt eller delvis i denna sektionens undervisningsområde, medan den däremot genom nu gällande examensstadga är obligatoriskt ämne i teologie kandidatexamen, som är afsedd att vara teologisk ämbetsexamen för blifvande präster. Med den nuvarande fakultetsindelningen och därigenom för hvarje fakultet begränsadt undervisnings- och examinationsområde synes därför bäst öfverensstämmande, att en lärostol för denna ämnesgrupp inrättas inom den fakultet, till hvars undervisningsområde ämnet hör. Meningsskiljaktigheter i denna fråga torde böra vika för det öfvervägande intresset, att de religionshistoriska och religionsfilosofiska vetenskapsgrenarna blifva behörigen tillgodosedda genom att anförtros åt egen själfständig målsman, och att åt denne förlänas sådan ställning inom den akademiska organisationen, att afven med denna organisations nuvarande former för arbetsfördelningen prästbildningen icke må kunna undandragas från inflytandet af hans vetenskapliga och undervisande verksamhet.

En professur för den ifrågavarande ämnesgruppen inom teologiska fakulteten vid universitetet i Lund måste, hvad aflöningsformen angår, komma att intaga en särställning i förhållande till fakultetens öfriga nuvarande professorsämbeten. Med dessa senare äro prebendepastorat förenade, men en sådan, i och för sig synnerligen olämplig, aflöningsform torde af många skäl icke ens kunna sättas i fråga i detta fall.

På grund af det nu omförmälda tillåter jag mig hemställa:

att Riksdagen måtte för inrättande af en ordinarie professur i teologisk encyklopedi och teologiska prentioner vid universitetet i Lund bevilja å ordinarie stat 6,000 kronor, däraf 4,000 kronor såsom lön och 2,000 kronor såsom tjänstgöringspenningar, med rätt för blifvande innehafvare af denna professur till ålderstillägg och pension i enlighet med hvad därom för lärare vid universitetet är stadgadt.

Stockholm den 24 januari 1908.

Jacob Larsson.